

О‘ЗBEKISTON RESPUBLIKASIDA O‘LIM KO‘RSATKICHLARI VA ULARNING ASOSIY SABABLARI: 2023–2024 YILLAR TAHLILI.

Siyob Abu Ali ibn Sino

nomidagi Jamoat salomatligi texnikumi

RAVSHANOVA KUMUSHBIBI QOBIL QIZI

Annotatsiya Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasida 2023–2024 yillarda o‘lim ko‘rsatkichlari va ularning asosiy sabablari epidemiologik va statistik tahlil asosida ko‘rib chiqilgan. Maqolada yurak-qon tomir, onkologik hamda nafas yo‘llari kasalliklari asosiy o‘lim sabablari sifatida ko‘rsatilgan. Hududlar bo‘yicha farqlar, yosh guruhlari kesimidagi tafovutlar, shuningdek, sog‘liqni saqlash tizimini takomillashtirish bo‘yicha takliflar bayon qilingan. Ushbu tahlillar sog‘liqni saqlash sohasida faoliyat yuritayotgan vrachlar va mutaxassislar uchun muhim ma‘lumotlar beradi.

Annotation This article provides an epidemiological and statistical analysis of mortality rates and their primary causes in the Republic of Uzbekistan during 2023–2024. Cardiovascular diseases, oncological conditions, and respiratory illnesses are highlighted as the leading causes of death. The paper also explores regional disparities, differences among age groups, and suggests recommendations for improving the healthcare system. These insights are essential for physicians and healthcare professionals working in the public health sector.

Kalit so‘zlar O‘zbekiston Respublikasi sog‘liqni saqlash tizimi, o‘lim ko‘rsatkichlari, yurak-qon tomir kasalliklari, onkologik kasalliklar, nafas yo‘llari kasalliklari, epidemiologik tahlil, hududiy farqlar, sog‘lom turmush tarzi, profilaktika, shifokorlar uchun tavsiyalar.

Keywords Healthcare system of Uzbekistan, mortality rates, cardiovascular diseases, oncological conditions, respiratory illnesses, epidemiological analysis, regional disparities, healthy lifestyle, prevention, recommendations for physicians.

Kirish

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida sog'liqni saqlash tizimida sezilarli o'zgarishlar amalga oshirilgan bo'lsa-da, o'lim ko'rsatkichlari va ularning asosiy sabablari hali ham dolzarb muammo bo'lib qolmoqda. 2023 yilda mamlakatda jami 172,8 ming nafar o'lim holati qayd etilgan bo'lib, bu 2022 yilga nisbatan 0,4% ga oshgan. 2024 yilda esa o'lim holatlari 174,4 ming nafarni tashkil etdi, bu 2023 yilga nisbatan 0,9% ga oshgan. O'limning asosiy sabablari sifatida yurak-qon tomir kasalliklari (57,6%), onkologik kasalliklar (9,4%) va nafas yo'llari kasalliklari (6,3%) qayd etilgan.

Asosiy qism

Yurak-qon tomir kasalliklari

Yurak-qon tomir kasalliklari O'zbekistonda o'limning asosiy sababidir. 2024 yilda bu kasalliklar sababli o'lim holatlari jami o'limlarning 57,6% ni tashkil etgan. Ushbu kasalliklarning oldini olish uchun sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, jismoniy faollikni oshirish va to'g'ri ovqatlanish muhim ahamiyatga ega.

O'zbekiston Respublikasida sog'liqni saqlash tizimi rivojlanayotgan bo'lsa-da, o'lim ko'rsatkichlari va ularning asosiy sabablari hali ham dolzarb masaladir. 2023-2024 yillarda yurak-qon tomir kasalliklari, onkologik kasalliklar va nafas yo'llari kasalliklarining o'limga ta'siri davom etmoqda. Bu esa o'z navbatida mamlakatda sog'liqni saqlash tizimini takomillashtirish, profilaktik tadbirlarni kuchaytirish, kasalliklarning oldini olish va sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish zarurligini ko'rsatadi.

Shuningdek, o'limning hududiy farqlari, yosh guruhleri va boshqa demografik omillarni inobatga olish sog'liqni saqlash tizimining samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Hududiy farqlar va sog'liqni saqlash tizimidagi muammolarni tahlil qilish, shifokorlar va sog'liqni saqlash mutaxassislari uchun amaliy tavsiyalar berish, sog'liqni saqlash tizimi samaradorligini oshirish uchun zarurdir. Maqolada taqdim etilgan tavsiyalar, asosan, yurak-qon tomir kasalliklari va onkologik kasalliklarning oldini olishga qaratilgan bo'lib, mamlakatda sog'liqni saqlash tizimi rivojlanishida muhim ahamiyatga ega.

Onkologik kasalliklar

Onkologik kasalliklar 2024 yilda o'limning 9,4% sababchisi bo'lgan. Erta tashxis va davolash usullarini takomillashtirish, shuningdek, chekish va alkogol iste'molini kamaytirish onkologik kasalliklarning oldini olishda muhim omillardir.

Nafas yo'llari kasalliklari

Nafas yo'llari kasalliklari 2024 yilda o'limning 6,3% sababchisi bo'lgan. Gripp va boshqa respirator infeksiyalarni oldini olish uchun vaksinalash va sanitariya-gigiyena qoidalariga rioya qilish zarur.

Yosh guruhleri bo'yicha o'lim taqsimoti

2024 yilda o'lim holatlarining 8,8% i mehnatga layoqatli yoshdagi shaxslarda, 24,6% i mehnatga layoqatli yoshdagi shaxslarda va 66,6% i mehnatga layoqatli yoshdagi shaxslarda qayd etilgan. Bu yosh guruhleri bo'yicha o'limning taqsimoti sog'liqni saqlash tizimining samaradorligini baholashda muhim ko'rsatkichdir.

Hududiy farqlar

O'lim ko'rsatkichlari hududlarga qarab farq qiladi. 2024 yilda Toshkent shahrida o'lim ko'rsatkichi 5,5 promilleni tashkil etgan bo'lsa, Buxoro va Navoiy viloyatlarida bu ko'rsatkich 4,3 promilleni tashkil etgan.

Statistik jadval

Hudud	O'lim ko'rsatkichi (%)
Toshkent shahri	5,5
Farg'ona viloyati	10,4
Andijon viloyati	9,3
Samarkand viloyati	10,9
Toshkent viloyati	5,4
Navoiy viloyati	4,3
Buxoro viloyati	4,3

Sog'lom turmush tarzi va profilaktika

Sog'lom turmush tarzi yurak-qon tomir kasalliklari, onkologik kasalliklar va nafas yo'llari kasalliklarining oldini olishda muhim omil hisoblanadi. Sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish uchun quyidagi choralar muhimdir:

1. Jismoniy faollikni oshirish – odamlar kuniga kamida 30 daqiqa jismoniy mashqlarni bajarishlari kerak.
2. To'g'ri ovqatlanish – yog'li, tuzli va shakarli mahsulotlarni iste'mol qilishni kamaytirish, meva va sabzavotlarga boy ovqatlar iste'mol qilish zarur.
3. Stressni boshqarish – meditatsiya, yoga yoki boshqa stressni kamaytirish usullarini qo'llash.
4. Chekishni tashlash va alkogolni kamaytirish – chekish va alkogol iste'molini kamaytirish, ayniqsa, onkologik kasalliklarning oldini olishda muhimdir.

Shifokorlar uchun tavsiyalar

1. Erta tashxis – Shifokorlar bemorlarni muntazam ravishda profilaktik tekshiruvlardan o'tkazishlari kerak, ayniqsa, yurak-qon tomir va onkologik kasalliklarni aniqlashda.
2. Bemorlarni rag'batlantirish – Shifokorlar sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish va bemorlarni sog'lom ovqatlanish, jismoniy faollik va stressni boshqarishga undashlari lozim.
3. Hududiy tahlil – Shifokorlar o'z hududlarida mavjud bo'lgan sog'liqni saqlash muammolarini aniqlash va ularga qarshi profilaktik choralar ko'rishlari kerak.

Xulosa

O'zbekiston Respublikasida o'lim ko'rsatkichlarini kamaytirish uchun sog'liqni saqlash tizimini takomillashtirish, profilaktik choralarni kuchaytirish va aholining salomatligini yaxshilash zarur. Yurak-qon tomir kasalliklari, onkologik kasalliklar va nafas yo'llari kasalliklariga qarshi kurashish uchun kompleks yondashuvlar ishlab chiqilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Tashkent Times. (2024). Mortality rises in Uzbekistan. <https://www.tashkenttimes.uz/national/12434-mortality-rises-in-uzbekistan>.
2. Kun.uz. (2024). Statistics Agency provides data about main causes of death among people in Uzbekistan. <https://www.kun.uz/en/news/2024/01/29/statistics-agency-provides-data-about-main-causes-of-death-among>
3. World Health Organization (WHO). (2024). Noncommunicable diseases in Uzbekistan: Data and statistics. <https://www.who.int/uzbekistan/noncommunicable-diseases>
4. Ministry of Health of the Republic of Uzbekistan. (2024). Annual report on public health and mortality in Uzbekistan. <https://www.minzdrav.uz/uz/statistics-reports>.